

Received: 28.02.2023
Accepted: 22.04.2023
Published: 30.06.2023

Roczniki Administracji i Prawa
Annals of The Administration and Law
2023, XXIII, z. 2: s. 211-223
ISSN: 1644-9126
DOI: 10.5604/01.3001.0053.6804
<https://rocznikiadministracjiiprawa.publisherspanel.com>

Patrycja Dolniak*
Nr ORCID: 0000-0001-7443-5785

UGODA MEDIACYJNA W ZAKRESIE ROSZCZEŃ NIEOBJĘTYCH PRZEDMIOTEM SPORU – UWAGI NA TLE NOWELIZACJI KODEKSU POSTĘPOWANIA CYWILNEGO Z 9 MARCA 2023 R.

MEDIATION SETTLEMENT FOR CLAIMS NOT COVERED BY THE SUBJECT MATTER OF DISPUTE – COMMENTS IN THE LIGHT OF AMENDMENTS TO THE CODE OF CIVIL PROCEDURE OF MARCH 9, 2023.

Streszczenie: Dopuszczalność zawarcia ugody przed mediatorem w sprawie ze skierowania sądu w zakresie roszczeń nieobjętych pozwem budzi spory w orzecznictwie i judykaturze. W założeniu projektodawcy wprowadzone w art. 183¹³ § 2 k.p.c. zmiany, wprost dopuszczające objęcie ugodą także innych spraw między stronami, miały rozwiązać ów problem. Niestety, ustawodawca, przewidując możliwość zawarcia ugody przed mediatorem w sprawie ze skierowania sądu w zakresie szerszym niż przedmiot sporu, całkowicie pominął relację dodanej regulacji do innych norm, w tym wynikających z art. 321 § 1 k.p.c. oraz określających właściwość sądu. Celem niniejszego opracowania jest analiza wprowadzonych zmian z punktu widzenia powyższych przepisów oraz próba znalezienia odpowiedzi na rodzące się na tym tle pytania. Podjęcie pracy nad niniejszym zagadnieniem uzasadnione było wagą tematu dla praktyki oraz koniecznością odniesienia się do wprowadzonych zmian, które, wobec uchwalenia ustawy dnia 9 marca 2023 r., nie doczekały się jeszcze analizy w literaturze.

Słowa kluczowe: mediacja, ugoda, zatwierdzenie ugody, przedmiot sporu

Summary: The admissibility of concluding a settlement in mediation in a case referred by the court for claims not covered by a lawsuit has raised disputes in case law and judicature. The leg-

* dr, sędzia, Akademia Humanitas, Instytut Nauk Prawnych, źródła finansowania publikacji: Akademia Humanitas; e-mail: patrycja.dolniak@gmail.com

islator aimed to solve this problem by allowing parties to include other cases in the settlement and therefore introduced amendments in Article 183¹³ § 2 of the Code of Civil Procedure. Unfortunately, the legislator, while providing the possibility of concluding a settlement in mediation in a scope broader than the subject of the dispute, completely disregarded the relation of the added regulation to other provisions, including Article 321 § 1 of the Civil Procedure Code and the issue of jurisdiction. The purpose of this publication is to analyze introduced changes from the point of view of the above-mentioned regulations and an attempt to find answers to the problems that arise. Work on the issue was justified by the importance of the topic for practice and the need to refer to the introduced changes, which, in view of the passage of the law on March 9, 2023, have not yet been analyzed in the literature.

Keywords: mediation, settlement, approval of settlement, subject matter of dispute

WSTĘP

Artykuł 183¹³ § 2 kodeksu postępowania cywilnego¹ w brzmieniu obowiązującym przed nowelizacją k.p.c. z 9 marca 2023 r.² stanowił, że w razie skierowania przez sąd sprawy do mediacji mediator składa protokół w sądzie rozpoznającym sprawę. Wskutek komentowanej nowelizacji przepis ten przewiduje, że w razie skierowania przez sąd sprawy do mediacji mediator składa protokół w sądzie rozpoznającym sprawę, z oznaczeniem, czy sąd rozpoznający sprawę jest sądem wskazanym przez strony w trybie określonym w art. 183¹⁴ § 2¹. Strony mogą objąć ugodą również roszczenia nieobjęte pozwem.

Jak wskazał sam projektodawca, kluczowym elementem nowelizacji w zakresie art. 183¹³ § 2 k.p.c. było dodanie zdania drugiego, zgodnie z którym strony mogą objąć ugodą również roszczenia nieobjęte pozwem. Mimo bardzo lakonicznego uzasadnienia wprowadzonej zmiany, która ogranicza się jedynie do stwierdzenia, że rozwiązanie to zachęci strony postępowań mediacyjnych do polubownego zakończenia większej liczby spraw między nimi³, zagadnienie dopuszczalności zawarcia ugody przed mediatorem w zakresie roszczeń nieobjętych przedmiotem sporu w postępowaniu, w którym sąd skierował strony do mediacji, wymaga głębszej refleksji.

Trudno podważyć zasadność motywów, które stały u podstaw zmiany. Jednocześnie, jak wskazuje praktyka, często warunkiem wypracowania ugody między stronami jest objęcie nią większej ilości sporów niż te, które są w danej chwili przedmiotem rozstrzygnięcia sądu. W konsekwencji brak rozwiązania konfliktu jako całości może

¹ Ustawa z dnia 17.11.1964 r. (t.j. Dz.U. z 2021, poz. 1805); dalej jako „k.p.c.”.

² Ustawa o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. z 2023 r., poz. 614).

³ Uzasadnienie rządowego projektu ustawy o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw, druk nr 2650, sejm IX kadencji; dalej również jako „uzasadnienie nowelizacji”, s. 18.

uniemożliwić zawarcie ugody w sprawie, w której sąd skierował strony do mediacji. Co więcej, zawarcie ugody, która obejmie również i inne spory, jakie jeszcze nie stały się przedmiotem postępowania sądowego, wpisuje się w ideę koncyliacyjnego rozwiązywania sporów i odciążenia wymiaru sprawiedliwości. Z drugiej strony przyjęcie dopuszczalności zatwierdzenia ugody wypracowanej w ramach mediacji ze skierowania sądu ponad przedmiot rozpoznania sądu w danej sprawie, budziło poważne wątpliwości z punktu widzenia zgodności takiej praktyki z prawem. Istniejąca rozbieżność orzecznictwa w tym zakresie niewątpliwie wymagała interwencji ustawodawcy.

Celem niniejszego opracowania jest wykazanie, że jakkolwiek idea, jaka stała za wprowadzonymi zmianami, zasługuje na pełną aprobatę, to kształt przepisów nadany nowelizacją z 9 marca 2023 r. w dalszym ciągu może generować problemy interpretacyjne, w szczególności z uwagi na treść art. 321 § 1 k.p.c. oraz przepisów o właściwości sądu. W opracowaniu zastosowano metodę dogmatyczną oraz historyczną, która pozwalała na analizę zasadności wprowadzonych regulacji przez pryzmat dotychczasowych rozbieżności w doktrynie i orzecznictwie. Z uwagi na brak publikacji w przedmiocie dopuszczalnego zakresu ugody w świetle zmian dokonanych nowelizacją z 9 marca 2023 r. tekst stanowi autorską analizę problemów wynikających na tle wprowadzonych zmian.

PRZESŁANKI ODMOWY ZATWIERDZENIA UGODY

Tak na gruncie stanu prawnego obowiązującego przed nowelizacją ustawy z 9 marca 2023 r., jak i obecnie, przesłankami obligującymi sąd do odmowy nadania ugodzie klauzuli wykonalności albo zatwierdzenia ugody zawartej przed mediatorem są: sprzeczność ugody z prawem lub zasadami współżycia społecznego, ustalenie, że ugoda zmierza do obejścia prawa, albo że jest niezrozumiała lub zawiera sprzeczności⁴. Katalog powyższych przesłanek w sprawach z zakresu prawa pracy uzupełnia art. 469 k.p.c., który nakazuje sądowi badanie, czy nie doszło do naruszenia słusznego interesu pracownika lub ubezpieczonego⁵. Stwierdzenie istnienia którejkolwiek z powyższych okoliczności wyłącza dopuszczalność zatwierdzenia ugody bądź nadania jej klauzuli wykonalności⁶.

⁴ Art. 183¹⁴ § 3 k.p.c., por. również K. Zadora, *Alternatywne wobec drogi sądowej formy rozwiązywania sporów – uwagi ogólne na temat negocjacji i mediacji w prawie polskim*, „Roczniki Administracji i Prawa” 2020, XX, z. 4, s. 233; A.M. Arkuszewska, *Zarys metodyki pracy mediatora w sprawach cywilnych*, red. A.M. Arkuszewska, J. Plis, Lex 2014, s. 134.

⁵ Z uwagi na ramy niniejszego opracowania zagadnienia związane ze sprawami dotyczącymi prawa pracy pozostawione zostaną poza jego zakresem; na temat ugody w sprawach pracowniczych – por. B. Mądrzycki, *Mediacja w prawie pracy – fikcja czy fakt?*, „Praca i Zabezpieczenie Społeczne” 2021, tom LXII, nr 10, s. 41-42.

⁶ Na temat charakteru katalogu z art. 183¹⁴ § 3 k.p.c. – por. M. Białecki, *Mediacja w postępowaniu cywilnym*, Warszawa 2012, s. 233-234 i przywołaną tam literaturę.

Jak słusznie wskazuje się w doktrynie, ocena ugody zawartej przed mediatorem przed jej zatwierdzeniem wymaga uwzględnienia zasad bezpieczeństwa obrotu i zaufania do stanu rzeczy potwierdzonego orzeczeniem sądowym⁷, przy czym sąd nie jest uprawniony do merytorycznego rozpoznania sprawy w związku z kontrolą zawartej ugody⁸.

Przez sprzeczność ugody z prawem należy rozumieć sprzeczność nie tylko z normami *ius cogens*, ale też normami semiimperatywnymi w przypadku ukształtowania ugoda praw i obowiązków stron w sposób naruszający minimalny standard ochrony. Sprzeczność z prawem będzie również miała miejsce, kiedy ugoda zmierza do obejścia prawa, a więc jedynie pozornie pozostaje zgodna z ustawą, ostatecznie jednak narusza zakazy lub nakazy ustawowe⁹. O sprzeczności ugody z prawem można mówić również wówczas, gdy skutek ugody mediacyjnej doszłoby do naruszenia sfery prawnej osób trzecich, np. poprzez przesunięcia majątkowe, które ograniczałyby wierzycielowi jednej ze stron możliwość zaspokojenia swoich roszczeń¹⁰. Kontrola ugody powinna obejmować wszystkie istotne okoliczności konkretnej sprawy i uwzględniać elementy stosunku prawnego, który ma być uregulowany ugoda¹¹.

Z kolei sprzeczność z zasadami współżycia społecznego może zachodzić w sytuacji, kiedy postanowienia ugody w oczywisty sposób będą naruszać interes jednej ze stron¹². Ugoda może zmierzać do obejścia prawa w sytuacji, kiedy wolą stron będzie wywołanie także innych, ukrytych, sprzecznych z prawem, skutków. Sprzeczność samej ugody zachodzić będzie natomiast w sytuacji, gdy poszczególne postanowienia zawarte w ugodzie będą sobie przeciwstawne. Z kolei z ugodą niezrozumiałą będziemy mieć do czynienia w wypadku, gdy będzie ona niejasna, niepozwalająca na ustalenie treści woli stron¹³, co w konsekwencji skutkować będzie niemożliwością jej wykonania.

Opisane wyżej przesłanki odmowy zatwierdzenia ugody nie odnoszą się wprost do problemu zawarcia ugody w zakresie szerszym niż przedmiot sporu. Nie oznacza to braku wątpliwości, czy praktyka zawierania ugód przekraczających przedmiot rozpoznania sądu w danym postępowaniu, a następnie zatwierdzania takich ugód przez sąd, nie zmierzała do obejścia przepisów prawa. Choć problem ten nie został poruszony w uzasadnieniu nowelizacji ustawy, to wobec pojawiających się w prak-

⁷ K. Flaga-Gieruszyńska, A. Zieliński, *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, Warszawa 2022, Legalis, art. 183¹⁴, nb 2.

⁸ Por. wyrok SA w Poznaniu z 14.01.2014 r., I ACz 2163/13, Legalis nr 775706.

⁹ Por. E. Samoillo-Dąbrowska, *Procedura zatwierdzenia ugody zawartej przed mediatorem – praktyczne problemy*, ADR 2019/2, s. 85; M. Dąbrowski, *Mediacja w świetle przepisów kodeksu postępowania cywilnego*, Lublin 2019, s. 291-292; T. Żyznowski, *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, tom I, red. T. Wiśniewski, Warszawa 2021, LEX, art. 183¹⁴, nb 3.

¹⁰ Tak: Ł. Błaszczak, *Postępowanie sądowe w sprawach mediacyjnych*, [w:] A. Torbus (red.), *Mediacja w sprawach gospodarczych. Praktyka – teoria – perspektywy*, Warszawa 2015, s. 283.

¹¹ Tak: T. Ereciński, [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, tom II: *Postępowanie rozpoznawcze*, red. T. Ereciński, Warszawa 2022, LEX, art. 183¹⁴, nb 10.

¹² Por. uzasadnienie wyroku SN z 12.03.2020 r., III CSK 203/19, Legalis nr 2367821; por. również wyrok SN z 18.03.2008 r., IV CSK 478/07, MoP 2011 nr 5, s. 279.

¹³ K. Flaga-Gieruszyńska, A. Zieliński, *Kodeks...*, art. 183¹⁴, nb 5.

tyce wątpliwości, uznać należy go za kluczowy z punktu widzenia zasadności wprowadzonych zmian.

POTRZEBA NOWELIZACJI

Zwrócić należy uwagę na istniejącą dotychczas rozbieżność opinii w zakresie dopuszczalności zatwierdzania ugód zawartych przed mediatorem w wyniku mediacji ze skierowania sądu w przypadku, gdy ugoda obejmowała szerszy zakres niż przedmiot sporu w toczącym się postępowaniu. Z jednej strony akcentowano cel mediacji w postaci ugodowego zakończenia jak największej ilości sporów między stronami, a w konsekwencji odciążenie wymiaru sprawiedliwości. Z drugiej z kolei strony zwracano uwagę na treść przepisów wykluczających tak elastyczne podejście do omawianego zagadnienia.

Egzemplifikacją poglądów przynależnych do pierwszej grupy jest stanowisko wyrażone przez Sąd Okręgowy w Warszawie w postanowieniu z 15 maja 2018 r.¹⁴, w którym sąd ten wskazał, że nie stoi na przeszkodzie zatwierdzeniu ugody okoliczność, że poza przedmiotem postępowania objętego sporem w rozpoznawanej przez tenże sąd sprawie, strony objęły podpisaną ugoda także inne roszczenia pozwanego względem powoda, nieobjęte przedmiotowym postępowaniem. Uzasadniając powyższe stanowisko, SO w Warszawie odwołał się do art. 917 k.c., zgodnie z którym przez ugodę strony czynią sobie wzajemne ustępstwa w zakresie istniejącego między nimi stosunku prawnego w tym celu, aby uchylić niepewność co do roszczeń wynikających z tego stosunku lub zapewnić ich wykonanie albo uchylić spór istniejący lub mogący powstać. Z powyższego SO w Warszawie w cytowanym postanowieniu wywiódł wnioski, że w interesie obu stron jest uregulowanie jak największej ilości spornych spraw pomiędzy stronami, aby w ten sposób wyeliminować istniejącą niepewność, a także nie eskalować dalszych procesów sądowych. Wprowadzone zmiany w procedurze cywilnej, nacisk na polubowne rozwiązywanie sporów, wydłużenie postępowania mediacyjnego, ułatwienia w zatwierdzaniu ugody zawartej przed mediatorem, wskazują na fakt, iż wolą ustawodawcy było stworzenie stronom procesu jak najlepszych warunków do wypracowania kompromisu. Co więcej, sąd na podstawie art. 183¹⁴ § 3 k.p.c. przeprowadza postępowanie w zakresie zatwierdzenia ugody mediacyjnej i w przypadku jakichkolwiek wątpliwości co do jej sprzeczności z prawem, zasadami współżycia społecznego albo zmierzania do obejścia prawa, ma obowiązek odmówić nadania klauzuli wykonalności albo zatwierdzenia ugody, co, zdaniem SO w Warszawie, w wystarczający sposób zabezpiecza interesy stron oraz porządek prawny.

Powyższe zapatrywanie znalazło poparcie części przedstawicieli doktryny. Autorzy aprobujący przywołany pogląd podkreślają, że to strony są gospodarzami ugody i – w związku z tym – sąd nie powinien mieć obiekcy przed zatwierdzeniem takiej ugody,

¹⁴ III C 1381/14, Legalis nr 2125740.

albowiem godzi ona spór zawisły najpierw przed nim. Tym samym nie ma przeciwskazań, aby – oprócz sporu sądowego – strony ugodziły jeszcze inne stosunki prawne je łączące albo też zażegnały możliwy inny konflikt, który im grozi w przyszłości¹⁵. Podobnie wypowiada się E. Samoillo-Dąbrowska¹⁶, która zaznacza, że co prawda ugoda mediacyjna nie powinna wychodzić poza granice postępowania, którego dotyczy, a w przypadku wykroczenia przez uczestników mediacji sądowej poza zakres pozwu, należałoby jednak przyjąć, że sąd będzie władny zatwierdzić ugodę w części, w jakiej odnosi się ona do zgłoszonego w postępowaniu roszczenia. Z drugiej strony Autorka wskazuje jednak, że zakres żądania pozwu nie powinien być przeszkodą w podejmowaniu próby wypracowania ugody, nie powinien też determinować granic wzajemnych ustępstw, szczególnie jeśli strony dobrowolnie dążą do zakończenia istniejącego między nimi konfliktu. W świetle powyższego zawarcie ugody z przekroczeniem granic pozwu byłoby dopuszczalne, o ile zmierzałoby do faktycznego uchylenia sporu będącego przedmiotem postępowania sądowego.

Zgoła odmienny pogląd prezentuje natomiast J. Zachorowska¹⁷, która akcentuje, że dodatkowe roszczenia pojawiające się na etapie postępowania mediacyjnego winny zostać odpowiednio objęte porozumieniem mediacyjnym, a następnie odpowiednio sformalizowane. Konieczność taka wynika z koegzystencji elementu publicznego (postępowania sądowego) i prywatnego. Argumentami, jakie wysuwa Autorka, sprzeciwiając się dopuszczalności zatwierdzenia ugody w zakresie, w jakim wykracza ona ponad przedmiot sporu, są: niemożność orzekania przez sąd poza właściwością wyłączną rzeczową, funkcjonalną i miejscową, ścisłe związanie postanowienia o skierowaniu sprawy do mediacji z przedmiotem postępowania sądowego (art. 321 § 1 k.p.c.), zasady rozliczania kosztów procesu w związku z zawarciem ugody przed mediatorem, wysokość wynagrodzenia mediatora, konieczność dokładnego określenia podstawy faktycznej sporu zakończonego (na wypadek przyszłego postępowania z przedmiotem sprawy powiązanych z dotychczasowym). Na podobny kierunek wykładni wskazuje J. Mucha¹⁸, podnosząc, że ugoda w zakresie przekraczającym zakres pierwotnie zgłoszonego roszczenia jest ugodą zawartą w mediacji pozasądowej, prowadzonej równocześnie z mediacją sądową, przed tym samym mediatorem, a podstawą takiej pozasądowej mediacji byłaby umowa o mediację zawarta, w braku innych czynności, *per facta concludentia*. M. Białecki¹⁹ zwraca z kolei uwagę, że sąd nie może zatwierdzić ugody naruszającej jego właściwość, a wyjście ugody poza granice procesowe byłoby problematyczne również z punktu widzenia opłat sądowych od rozszerzonej części powództwa, dopuszczalności rozszerzenia powództwa i ograniczeń sądu co do zakre-

¹⁵ Tak: T. Cyrol, D. Fuchs, *Mediacja cywilna. Komentarz*, Warszawa 2022, Legalis, art. 183¹⁴, nb 12-13.

¹⁶ Por. E. Samoillo-Dąbrowska, *Procedura...*, s. 84.

¹⁷ Por. J. Zachorowska, *Głosa do postanowienia Sądu Okręgowego w Warszawie z 15.5.2018 r.*, III C 1381/14, ADR 2020/3, s. 92.

¹⁸ Por. J. Mucha, *Ugodowe rozwiązywanie spraw rozpoznawanych w postępowaniach działowych – wybrane aspekty procesowe*, ADR 2018/2, s. 83.

¹⁹ Por. M. Białecki, *Mediacja...*, s. 236.

su orzekania²⁰. Podobnie, w ocenie Ł. Błaszczaka²¹, ugoda mediacyjna nie powinna dotyczyć żądań, które nie stanowiły przedmiotu sporu i które nie były podnoszone w trakcie trwającego postępowania sądowego i – w związku z tym – zatwierdzenie ugody mogłoby dotyczyć tylko tych punktów ugody, które przekładają się na roszczenie dochodzone w postępowaniu sądowym.

DOPUSZCZALNOŚĆ ZATWIERDZENIA UGODY W ZAKRESIE NIEOBJĘTYM PRZEDMIOTEM SPORU W ŚWIETLE NOWELIZACJI ART. 321 § 1 K.P.C.

Zmiana art. 183¹³ § 2 k.p.c. poprzez dodanie zdania drugiego stanowiącego, że strony mogą objąć ugodą również roszczenia nieobjęte pozwem, rozwiewa wątpliwości w zakresie dopuszczalności takiej praktyki²². Pola do wątpliwości nie pozostawia w szczególności uzasadnienie projektu ustawy, zgodnie z którym rozwiązanie to ma zachęcić strony do koncyliacyjnego załatwienia większej ilości sporów, jakie są między nimi²³.

Warto jednak zwrócić uwagę, że dokonana nowelizacja, przecinając spory co do dopuszczalności zatwierdzenia ugody obejmującej szerszy zakres sporu, niż wynika to z przedmiotu postępowania przed sądem kierującym strony do mediacji, nie odnosi się do potencjalnej sprzeczności takiego rozstrzygnięcia z art. 321 § 1 k.p.c. Zgodnie natomiast z art. 321 § 1 k.p.c. sąd nie może wyrokować co do przedmiotu, który nie był objęty żądaniem, ani zasądzać ponad żądanie. Rozstrzygając merytorycznie sprawę, sąd nie może zatem orzekać o czymś innym, niż żądał powód, ani w rozmiarze większym niż zgłoszone żądanie, bez względu na to, czy ustalenia faktyczne poczynione przez sąd uzasadniałyby wystąpienie z jeszcze innym roszczeniem lub z tym samym roszczeniem, ale w większym zakresie²⁴. Granice żądania w rozumieniu art. 321 § 1 k.p.c. określa przede wszystkim wysokość dochodzonych roszczeń, co oznacza, że sąd nie może uwzględnić roszczenia w większej wysokości, niż żądał powód²⁵.

²⁰ Podobnie E. Stefańska, która wskazuje, że w przypadku mediacji prowadzonej na podstawie skierowania sądu ograniczenia wynikają z rzeczowej, funkcjonalnej i miejscowej wyłącznej właściwości sądu. Tym samym ugoda w zakresie wykraczającym poza wskazane granice musiałaby zostać uznana za ugodę pozasądową. Por. E. Stefańska, [w:] M. Manowska (red.), *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz aktualizowany*, tom I, Warszawa 2022, LEX, art. 183¹⁴, nb 9.

²¹ Por. Ł. Błaszczak, *Postępowanie...*, s. 288-289.

²² Por. P. Sławicki, *Uwagi do projektu ustawy o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw z 27.9.2022 r. w zakresie polubownych metod rozwiązywania sporów*, ADR 2022/4, s. 45.

²³ Por. uzasadnienie nowelizacji, s. 18.

²⁴ Por. E. Rudkowska-Ząbczyk, [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, red. E. Marszałkowska-Krzes, I. Gil, Warszawa 2023, Legalis, art. 321, nb 1-2;

²⁵ Por. również K. Flaga-Gieruszyńska, A. Zieliński, *Kodeks...*, art. 321, nb 4; A. Góra-Błaszczkowska, [w:] *Kodeks postępowania cywilnego, Tom I*: A. Komentarz, red. A. Góra-Błaszczkowska, Warszawa 2020, Legalis, art. 321, nb 1, 5; K. Markiewicz, [w:] *Kodeks postępowania cywilnego*, tom II: *Komentarz*, red. A. Marciniak, Warszawa 2019, Legalis, art. 321, nb 12-13.

Trzeba przy tym wskazać, że w przypadku zawarcia przez strony ugody przed mediatorem jej zatwierdzenie każdorazowo następuje w drodze postanowienia – w przypadku gdy ugoda nadaje się do egzekucji, jej zatwierdzenie poprzez nadanie klauzuli wykonalności również bowiem następuje w drodze postanowienia²⁶.

Zgodnie z art. 361 k.p.c. do postanowień stosuje się odpowiednio przepisy o wyrokach, jeżeli kodeks nie stanowi inaczej. Zaznaczyć przy tym należy, że dopuszczalność odpowiedniego zastosowania art. 321 § 1 k.p.c. do postanowień nie jest jednoznacznie oceniana w literaturze. Tytułem przykładu można wskazać, że E. Rudkowska-Ząbczyk²⁷, K. Flaga-Gieruszyńska i A. Zieliński²⁸ oraz P. Telenga²⁹ zaznaczają, że do postanowień nie stosuje się przepisów o zasadach orzekania (w tym art. 321 § 1 k.p.c.), nie uzasadniając jednak bliżej wyrażonego stanowiska³⁰. Odmienne wywodzi I. Kunicki³¹, zastrzegając, że art. 321 § 1 k.p.c. ma zastosowanie do postanowień w tych wypadkach, w których ustawa nie dopuszcza orzekania w kwestii proceduralnej z urzędu. Z kolei A. Góra-Błaszcykowska, wymieniając przepisy o wyrokach, które nie będą miały odpowiedniego zastosowania do postanowień, nie wymienia art. 321 § 1 k.p.c.³²

Odnosząc się do powyższych poglądów, zauważyć trzeba, że rzecz jasna postanowienie o zatwierdzeniu ugody lub nadaniu klauzuli wykonalności ugodzie nie jest orzeczeniem merytorycznie rozstrzygającym sprawę i w tym kontekście ocena tego postanowienia przez pryzmat art. 321 § 1 k.p.c. w istocie jawi się jako niezasadna. Z drugiej strony nie można nie zauważyć, że przedmiot rozpoznania w sprawie, w której sąd skierował strony do mediacji, tak jak w każdej innej sprawie, wyznacza art. 321 § 1 k.p.c., ograniczając kognicję sądu do roszczeń zawartych w pozwie³³. Postanowienie sądu kierujące strony do mediacji wyznacza przedmiot mediacji oraz antycypuje zakres orzekania w przyszłości w sprawie głównej (umorzenie) i we wpadkowej (zatwierdzenie ugody)³⁴. W przypadku nadania klauzuli wykonalności lub zatwierdzenia ugody postanowieniem, kiedy ugoda ta obejmuje zakres szerszy niż określony pozwem przedmiot sporu, poprzez wydanie powyższego postano-

²⁶ Por. § 221 ust. 1 Rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z 18.06.2019 r. – Regulamin urzędowania sądów powszechnych (t.j. Dz.U. z 2022 r., poz. 2514).

²⁷ Por. E. Rudkowska-Ząbczyk, [w:] *Kodeks...*, art. 361 nb 2.

²⁸ K. Flaga-Gieruszyńska, A. Zieliński, *Kodeks...*, art. 361, nb 1.

²⁹ P. Telenga, [w:] *Kodeks postępowania cywilnego*, tom I, red. A. Jakubecki, Warszawa 2017, LEX, art. 361.

³⁰ Autorzy ci wymieniają grupy przepisów o wyrokach, jakie nie znajdują zastosowania do postanowień lub – dodatkowo – odwołują się do postanowienia SN z 28 stycznia 1971 r., III CRN 476/70, Legalis nr 15157. Postanowienie to wszelako dotyczyło kwestii powagi rzeczy osądzonej, z jakiej korzysta tylko wyrok.

³¹ Por. I. Kunicki, [w:] *Kodeks postępowania cywilnego*, tom II: *Komentarz*, red. A. Marciniak, Warszawa 2019, Legalis, art. 361, nb 4.

³² Por. A. Góra-Błaszcykowska, *Orzeczenia w procesie cywilnym. Komentarz do art. 316–366 KPC*, Warszawa 2020, Legalis, art. 361, nb 1-9.

³³ Na taki kierunek wykładni wskazuje również Ł. Błaszczak (*Postępowanie...*, s. 290), zaznaczając, że co prawda norma z art. 321 k.p.c. „odnosi się do wyrokowania, niemniej jednak analogicznie można by ją stosować w przypadku postanowienia zatwierdzającego ugodę mediacyjną”.

³⁴ Por. J. Zachorowska, *Glosa...*, s. 89.

wienia, *de facto* dochodzi do objęcia nim również roszczeń, co do których sąd nie byłby uprawniony do wydania merytorycznego rozstrzygnięcia w postaci wyroku, w przypadku gdyby strony do porozumienia nie doszły³⁵. Sąd w ramach kontroli takiej ugody dokonuje zatem oceny w świetle przesłanek z art. 183¹⁴ § 3 k.p.c. również w części, co do której – w razie braku skierowania stron do mediacji – nie miałyby uprawnień do merytorycznego rozpoznania i rozstrzygnięcia sporu. Następnie – również w zakresie, w jakim na podstawie art. 321 § 1 k.p.c. nie miałyby uprawnień do merytorycznego rozpoznania i rozstrzygnięcia sporu, zatwierdza taką ugodę lub nadaje jej klauzulę wykonalności. Tym samym w przypadku nadania klauzuli wykonalności na całą ugodę, również w zakresie roszczeń wykraczających poza treść pozwu, kreuje tytuł wykonawczy uprawniający do egzekucji w zakresie szerszym niż wynikający z przedmiotu sporu.

Powyższe prowadzi do wniosku, że w dalszym ciągu zatwierdzanie ugody zawartej przed mediatorem w związku ze skierowaniem stron do mediacji w przypadku zawarcia ugody przekraczającej przedmiot sporu może budzić zastrzeżenia z punktu widzenia art. 321 § 1 k.p.c. Zastrzeżenia te, w świetle nowego brzmienia art. 183¹³ § 2 k.p.c., nie będą już jednak mogły prowadzić do odmowy zatwierdzenia ugody z uwagi na objęcie nią roszczeń wykraczających poza przedmiot postępowania.

SĄD WŁAŚCIWY DO ZATWIERDZENIA UGODY

Ustawodawca w ramach nowelizacji na podstawie ustawy z 9 marca 2023 r. postanowił wzbogacić art. 183¹⁴ k.p.c. również o § 2¹. Przepis ten przewiduje, że jeżeli ugoda dotyczy roszczeń objętych różnymi postępowaniami sądowymi, strony wymieniają w ugodzie te postępowania oraz wskazują sąd, który podejmie czynności przewidziane w § 1 i 2, chyba że prowadziłyby to do naruszenia przepisów o właściwości rzeczowej, mogącego skutkować nieważnością postępowania, lub właściwości wyłącznej. Odpis postanowienia o zatwierdzeniu ugody lub nadaniu ugodzie klauzuli wykonalności sąd doręcza pozostałym sądom wymienionym w ugodzie. Odpis postanowienia o zatwierdzeniu ugody lub nadaniu ugodzie klauzuli wykonalności stanowi podstawę do umorzenia postępowania w zakresie, w jakim dotyczy ono roszczeń objętych ugodą.

Uzasadniając powyższą zmianę, projektodawca wskazał, że pożądane jest doprecyzowanie konsekwencji prawnych zawarcia przed mediatorem ugody dotyczącej roszczeń dochodzonych równolegle w kilku postępowaniach sądowych. Jak wskazano w uzasadnieniu projektu ustawy, w obecnym stanie prawnym, jeżeli postępowanie prowadzi jeden mediator w związku z postanowieniami kilku sądów kierujących różne sprawy między tymi samymi stronami do mediacji, zatwierdze-

³⁵ Na ograniczenia zakreślone normą z art. 321 § 1 k.p.c. przy zatwierdzaniu ugody w przypadku mediacji wszczętej ze skierowania sądu zwraca uwagę również M. Białecki (*Mediacja...*, s. 236).

nie ugody oraz postępowanie zmierzające do nadania klauzuli wykonalności następuje przed każdym z sądów odrębnie. Wymaga to w praktyce sporządzenia odrębnych ugód i uruchomienia postępowania, o którym mowa w art. 183¹⁴ k.p.c., przed każdym z sądów. W celu ułatwienia rozwiązywania sporów stronom, a samym sądom zatwierdzania ugód, w wypadku kiedy ugoda dotyczy roszczeń objętych różnymi postępowaniami sądowymi, strony będą wymieniały w ugodzie te postępowania oraz wskazywały sąd, który podejmie czynności uregulowane w § 1 i 2 tego przepisu, przy czym nie powinno to dotyczyć sytuacji, w której prowadziłoby to do naruszenia przepisów o właściwości rzeczowej, mogącego skutkować nieważnością postępowania, lub właściwości wyłącznej³⁶.

Warto podkreślić, że wprowadzony mocą komentowanej nowelizacji § 2¹ reguluje jedynie przypadek, kiedy ugoda dotyczy roszczeń, które są przedmiotem postępowania kilku postępowań sądowych. Tym samym jego hipoteza nie będzie odnosić się do objęcia ugodą roszczeń niewynikających z pozwu i nieobjętych innymi postępowaniami sądowymi. O ile zawarcie ugody w zakresie przekraczającym żądanie pozwu, w przypadku gdy ostateczna treść ugody nie wpływa na właściwość sądu, nie będzie budziło wątpliwości, to sytuacja nie będzie już tak oczywista, kiedy rozszerzenie zakresu roszczeń objętych ugodą w stosunku do zakresu rozpoznania sądu rejonowego kierującego strony do mediacji doprowadzi do tego, że ugoda ta finalnie będzie obejmować roszczenia, dla których rozpoznania właściwy byłby sąd okręgowy jako pierwszej instancji. Przypadek taki będzie miał miejsce nie tylko gdy wartość roszczeń przekroczy próg, dla którego właściwy pozostaje sąd rejonowy, ale również gdy strony obejmą ugodą również roszczenia, dla których wyłącznie właściwy pozostaje sąd okręgowy jako sąd pierwszej instancji³⁷. Jednocześnie ten ostatni przypadek nabiera niebagatelного znaczenia z punktu widzenia treści art. 379 pkt 6 k.p.c., zgodnie z którym nieważność postępowania zachodzi, jeżeli sąd rejonowy orzekł w sprawie, w której sąd okręgowy jest właściwy bez względu na wartość przedmiotu sporu³⁸. Podobne wątpliwości może budzić przypadek, kiedy strony uregulują w ugodzie również roszczenia, dla których wyłącznie właściwy pozostaje inny sąd niż sąd kierujący do mediacji³⁹.

Odnosząc się do zarysowanego wyżej problemu, wskazać trzeba, że zgodnie z art. 193 § 1 k.p.c. zmiana powództwa jest dopuszczalna, jeżeli nie wpływa na właściwość sądu. Wedle art. 193 § 2 zd. 1 k.p.c. jeżeli w myśl przepisu poprzedzającego zmiana nie jest dopuszczalna, a powód zmienia powództwo w ten sposób, że występuje z nowym roszczeniem obok pierwotnego, sąd rozpoznaje nowe roszczenie jako sprawę oddzielną, jeżeli jest dla niej rzeczowo i miejscowo właściwy, w przeciwnym

³⁶ Por. uzasadnienie..., s. 18.

³⁷ Por. art. 17 k.p.c.

³⁸ Por. również K. Flaga-Gieruszyńska, A. Zieliński, *Kodeks...*, art. 379, nb 41; M. Klos, *Postępowanie apelacyjne w sprawach cywilnych. Komentarz praktyczny*, Warszawa 2020, Legalis, art. 379, nb V.

³⁹ Por. art. 38-42 k.c.

zaś razie przekazuje sprawę sądowi właściwemu⁴⁰. Z kolei zgodnie z art. 193 § 2 zd. 2 k.p.c. jeśli zmiana powództwa następuje w sądzie rejonowym, należy przekazać całe zmienione powództwo sądowi okręgowemu, który dla zmienionego powództwa jest rzeczowo i miejscowo właściwy.

W konsekwencji należałoby rozważyć, czy regulacji art. 193 § 1 i 2 k.p.c. nie należałoby analogicznie zastosować do analizowanej sytuacji. Prowadziłoby to do konieczności przekazania sprawy przez sąd rejonowy sądowi okręgowemu w celu przeprowadzenia postępowania co do zatwierdzenia ugody w przypadku, kiedy sąd okręgowy wskutek dodatkowo ugodzonych roszczeń byłby rzeczowo właściwy dla rozpoznania sprawy. Z kolei w razie zawarcia ugody co do roszczeń, których rozpoznanie podlegałoby właściwości wyłącznej sądu innego niż kierujący strony do mediacji, w tym zakresie sprawa podlegałaby przekazaniu do sądu miejscowo wyłącznie właściwego co do tej części roszczeń objętych ugoda. Wydaje się, że rozwiązanie to pozostaje zbieżne z art. 183¹⁴ § 2¹ k.p.c. Z drugiej strony nie można nie zauważyć, że w analizowanym przypadku nie mamy jednak do czynienia ze zmianą powództwa – idea wprowadzanych zmian sprowadza się bowiem do tego, że sąd kierujący strony do mediacji ma być uprawniony do zatwierdzenia ugody w zakresie szerszym niż treść pozwu bez konieczności modyfikacji żądania pozwu. Ponadto nie można pominąć, że sąd, zatwierdzając ugoda, dokonuje jej kontroli jedynie w ramach przesłanek z art. 183¹⁴ § 3 k.p.c., nie przeprowadzając merytorycznej analizy sprawy. Nie można przy tym pominąć, że czynności związane z przekazaniem sprawy generowałyby dodatkowy czas, co, z punktu widzenia stron, może być czynnikiem zniechęcającym do koncyliacyjnego zakończenia sporu. Mimo powyższych wątpliwości wydaje się, w szczególności wobec treści art. 183¹⁴ § 2¹ k.p.c., że należałoby opowiedzieć się za pierwszym rozwiązaniem. Mnogość problemów, jakie pojawiają się na gruncie analizowanej sytuacji, wskazuje jednak, że i w tym aspekcie dokonana nowelizacja z 9 marca 2023 r. budzi poważne wątpliwości interpretacyjne.

PODSUMOWANIE

Przeprowadzona w opracowaniu analiza potwierdza postawioną tezę o konieczności doprecyzowania komentowanych przepisów. W szczególności w dalszym ciągu wątpliwości może budzić dopuszczalność zatwierdzenia ugody w zakresie szerszym niż zakres kognicji sądu w danym postępowaniu z punktu widzenia spójności systemowej takiego rozwiązania z normą z art. 321 § 1 k.p.c. Ponadto ustawodawca, dopuszczając wprost możliwość zawarcia ugody w zakresie szerszym niż przedmiot postępowania, całkowicie pominął problem właściwości sądu w przypadku, kiedy roszczenia objęte ugoda podlegałyby rozpoznaniu przez sąd okręgowy, w razie gdy

⁴⁰ Por. postanowienie SN z 14.05.1971 r., II CZ 46/71, BSN 1971, Nr 10, poz. 166.

sądem kierującym strony do mediacji był sąd rejonowy, a także objęcie ugodą roszczeń, które – w przypadku sporu sądowego – objęte byłyby właściwością wyłączną innego sądu. Zaproponowane w niniejszym opracowaniu rozwiązanie, choć spójne z art. 183¹⁴ § 2¹ k.p.c. oraz 193 § 1 i 2 k.p.c., może prowadzić do wydłużenia czasu związanego z zatwierdzeniem ugody oraz multiplikować czynności sądu. Powyższe wskazuje, że nowa regulacja zawarta w dodanym do art. 183¹³ § 2 k.p.c. zdaniu drugim, jakkolwiek potrzebna, wymaga dopracowania w celu rozwiania rodzących się na jej tle problemów.

Bibliografia

Literatura

Arkuszewska A.M., *Zarys metodyki pracy mediatora w sprawach cywilnych*, red. A.M. Arkuszewska, J. Plis, Lex 2014.

Białecki M., *Mediacja w postępowaniu cywilnym*, Warszawa 2012.

Błaszczak Ł., *Postępowanie sądowe w sprawach mediacyjnych*, [w:] *Mediacja w sprawach gospodarczych. Praktyka – teoria – perspektywy*, red. A. Torbus, Warszawa 2015.

Cyrol T., Fuchs D., *Mediacja cywilna. Komentarz*, Warszawa 2022.

Dąbrowski M., *Mediacja w świetle przepisów kodeksu postępowania cywilnego*, Lublin 2019.

Ereciński T., [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, tom II: *Postępowanie rozpoznawcze*, red. T. Ereciński, Warszawa 2022.

Flaga-Gieruszyńska K., Zieliński A., *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, Warszawa 2022.

Góra-Błaszczkowska A., [w:] *Kodeks postępowania cywilnego*, tom I: *Komentarz*, red. A. Góra-Błaszczkowska, Warszawa 2020.

Góra-Błaszczkowska A., *Orzeczenia w procesie cywilnym. Komentarz do art. 316–366 KPC*, Warszawa 2020.

Kłos M., *Postępowanie apelacyjne w sprawach cywilnych. Komentarz praktyczny*, Warszawa 2020.

Kunicki I., [w:] *Kodeks postępowania cywilnego*, tom II: *Komentarz*, red. A. Marciniak, Warszawa 2019.

Markiewicz K., [w:] *Kodeks postępowania cywilnego*, tom II: *Komentarz*, red. A. Marciniak, Warszawa 2019.

Mądrzycki B., *Mediacja w prawie pracy – fikcja czy fakt?*, „Praca i Zabezpieczenie Społeczne” 2021, tom LXII, nr 10.

Mucha J., *Ugodowe rozwiązywanie spraw rozpoznawanych w postępowaniach działowych – wybrane aspekty procesowe*, ADR 2018/2.

Rudkowska-Ząbczyk E., [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, red. E. Marszałkowska-Krześ, I. Gil, Warszawa 2023.

Samoilło-Dąbrowska E., *Procedura zatwierdzenia ugody zawartej przed mediatorem – praktyczne problemy*, ADR 2019/2.

Sławicki P., *Uwagi do projektu ustawy o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw z 27.9.2022 r. w zakresie polubownych metod rozwiązywania sporów*, ADR 2022/4.

Stefańska E., [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz aktualizowany*, tom I, red. M. Manowska, Warszawa 2022.

Telenga P., [w:] *Kodeks postępowania cywilnego*, tom I, red. A. Jakubecki, Warszawa 2017.

Zachorowska J., *Glosa do postanowienia Sądu Okręgowego w Warszawie z 15.5.2018 r.*, III C 1381/14, ADR 2020/3.

Zadora K., *Alternatywne wobec drogi sądowej formy rozwiązywania sporów – uwagi ogólne na temat negocjacji i mediacji w prawie polskim*, „Roczniki Administracji i Prawa” 2020, XX, z. 4.

Żyżnowski T., *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, tom I, red. T. Wiśniewski, Warszawa 2021.

Orzecznictwo

Wyrok SN z 12.03.2020 r., III CSK 203/19, Legalis nr 2367821.

Wyrok SN z 18.03.2008 r., IV CSK 478/07, MoP 2011 nr 5.

Postanowienie SN z 14.05.1971 r., II CZ 46/71, BSN 1971, Nr 10, poz. 166.

Postanowienie SN z 28.01.1971 r., III CRN 476/70, Legalis nr 15157.

Wyrok SA w Poznaniu 14.01.2014 r., I ACz 2163/13, Legalis nr 775706.

Postanowienie SO w Warszawie z 15.05.2018 r., III C 1381/14, Legalis nr 2125740.

Akty normatywne

Ustawa z 17.11.1964 r. – Kodeks postępowania cywilnego (t.j. Dz.U. z 2021 r., poz. 1805).

Ustawa o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. z 2023 r., poz. 614).

Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z 18.06.2019 r. – Regulamin urzędowania sądów powszechnych (t.j. Dz.U. z 2022 r., poz. 2514).